

Folkhälsomyndigheten

Provtagning för covid-19 inom särskilt boende för äldre

Denna titel kan laddas ner från: www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/. En del av våra titlar går även att beställa som ett tryckt exemplar från Folkhälsomyndighetens publikationsservice, publikationsservice@folkhalsomyndigheten.se.

Citera gärna Folkhälsomyndighetens texter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd att använda dem.

© Folkhälsomyndigheten, 2020.

Artikelnummer: 20078

Om publikationen

Folkhälsomyndigheten fick den 30 mars 2020 ett regeringsuppdrag; Uppdrag om att skyndsamt utöka antalet tester för covid-19, S2020/02681/FS. I uppdraget ingår att stödja aktörer som kan vara del i kedjan att öka provtagning. Dokumentet kan fungera som stöd för utökad provtagning inom särskilt boende för äldre och berör testning med PCR för nukleinsyrapåvisning för att påvisa pågående covid-19-infektion.

Publikationen riktar sig till dem som är ansvariga för vården och omsorgen för äldre som bor eller ska flytta in på särskilda boenden eller korttidsboenden såsom vårdgivare i regioner och kommunal hälso- och sjukvård, socialnämnder, verksamhetsansvariga, verksamhetschefer, medicinskt ansvariga sjuksköterskor (MAS) och läkare. Den beskriver i vilka situationer provtagning bör göras och vad som behöver finnas på plats i provtagningsprocessen samt åtgärder utifrån provresultat.

Ansvariga kan använda dokumentet för att planera hur provtagning ska läggas upp, i samråd med regionernas smittskydds- och vårdhygienheter.

En första version av detta stöd fokuserar på provtagning med PCR för nukleinsyrapåvisning i särskilt boende för äldre. Vidare stöd för provtagning av omsorgstagare och personal inom hemtjänst, samt provtagning för antikroppspåvisning kan komma att inkluderas i uppdaterade versioner.

Folkhälsomyndigheten

Britta Björkholm

Avdelningschef, smittskydd och hälsoskydd

Innehåll

Om publikationen	3
Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Syfte	8
Inkubationstid och symtom vid covid-19	9
Indikationer för provtagning	10
Misstänkta fall med symtom	10
Smittspårning - provtagning kring nyupptäckta fall	10
Screening - provtagning vid inflyttning	10
Smittspårning och screening	11
Smittspårning	11
Screening - provtagning vid inflyttning	12
Provtagningsprocessen	13
Bedömning	13
Misstänkta fall med symtom	13
Smittspårning – provtagning kring nyupptäckta fall	13
Screening – provtagning vid inflyttning	13
Provtagning och provtransport	14
Provanalys	14
Provsvar	14
Åtgärder	14
Relaterade dokument	16

Sammanfattning

Dokumentet beskriver praktiska aspekter på hur en utökad kapacitet för provtagning för covid-19 kan organiseras och tillämpas inom särskilda boenden för äldre.

- Generös provtagning med PCR för nukleinsyrapåvisning för att påvisa pågående covid-19 infektion hos omsorgstagare, även vid ospecifika symtom
- Smittspårning kring nyupptäckta fall som inkluderar personer utan symtom, både omsorgstagare och personal
- Screening av omsorgstagare som flyttar in respektive återkommer från sjukhusvård
- Åtgärder som bör vidtas utifrån provresultat
- Vad som behöver finnas på plats i provtagningsprocessen

Bakgrund

Covid-19 är klassad som en samhällsfarlig sjukdom och fall är anmälningspliktiga enligt smittskyddslagen (2004:168). Inom ramen för ett uppdrag från regeringen att samordna arbetet kring utökad provtagning för covid-19 har Folkhälsomyndigheten tagit fram en strategi för utökad provtagning och laboratorieanalys av covid-19. I strategin tydliggörs prioriteringsordning för provtagning och i prioritetsgrupp 1 ingår personer som bor inom omsorg och på institutioner.

Hög ålder är den främsta riskfaktorn för att drabbas av svår sjukdom eller död till följd av covid-19. De som bor på äldreboende eller har andra omsorgsinsatser är en grupp som utöver hög ålder ofta har medicinska tillstånd som gör dem än mer sårbara.

Provtagning är en viktig del i arbetet med att förebygga smittspridning, som en av flera åtgärder i hanteringen av covid-19 inom äldreomsorgen. Kapacitet att förebygga smittspridning ingår i att erbjuda omsorg av god kvalitet och god hygienisk standard (SOSFS 2015:10), att förebygga brister i verksamhetens kvalitet (SOSFS 2011:9) samt att kunna följa Smittskyddslagen (2004:168). Ansvaret för detta vilar på verksamheterna och deras huvudmän, med stöd av regional sjukvård såsom smittskydds- och vårdhygienheter. Under covid-19-pandemin arbetar Folkhälsomyndigheten för att stödja olika delar av hälso- och sjukvården och omsorgen i att förstärka sina åtgärder för att minska risken för smittspridning, se vidare under avsnittet *Relaterade dokument*.

[Provtagningsindikationen](#) anger att prov för nukleinsyrapåvisning (så kallat PCR-prov) ska tas vid infektionsinsjuknande med symtom som beskrivits för covid-19. I den population som bor på äldreboende kan dock symtombilden vara diffus och därför svår att skilja från andra bakomliggande besvär. Provtagning är också indikerat vid smittspårning och screening utifrån regionala och lokala direktiv, då oberoende av klinisk bild.

Smittspårning är viktig för att förhindra smittspridning. Den används för prioritering av förebyggande åtgärder vid hantering av smittspridning, och därmed minskar risken för större utbrott. Screening används för att minska risken att introducera covid-19 i särskilda boenden då individer rör sig mellan olika miljöer, till exempel den egna bostaden, sjukhus och särskilt boende.

Då covid-19 riskerar att drabba äldre och sköra personer särskilt hårt och symtombilden hos äldre vid infektion kan vara ospecifik, är generös provtagning motiverad och önskvärd. Om smittspridningen inom äldreomsorgen kan begränsas, minskar också belastningen på personal, verksamheter och övriga vården. Verksamhetsansvariga bör göra en plan för en genomtänkt och ändamålsenlig provtagning. Det inkluderar agerandet under tiden mellan provtagning och provsvar, och planering av hur resultaten av provtagningen ska hanteras.

Verksamheter, kommuner och regioner ska ha förutsättningar för provtagning och smittspårning samt screening för smittsamma sjukdomar som är

smittspårningspliktiga enligt Smittskyddslagen (2004:168). Dessutom har på många håll särskilda rutiner och arbetsätt etablerats för hantering av covid-19. Folkhälsomyndigheten vill med detta dokument ytterligare belysa vikten av omfattande provtagning och smittspårning samt bidra till hur detta arbete kan stärkas ytterligare inom särskilda boenden för äldre. Här ges övergripande rekommendationer för hur provtagning inom särskilda boenden kan hanteras, lokala anpassningar behöver ofta göras utifrån exempelvis tillgång och avstånd till regional vård, laboratorier samt förekomst av smittspridning i samhället.

Syfte

Syftet med dokumentet är att ge stöd för att tillämpa en adekvat provtagning för covid-19 inom särskilt boende för äldre. Provtagning är nödvändigt för att begränsa smittspridning genom att tidigt identifiera smittade och därmed kunna vidta lämpliga skyddsåtgärder. Att skydda omsorgstagare i särskilda boenden och bromsa ökad belastning på dessa verksamheter är högprioriterat i arbetet med covid-19-pandemin.

Inkubationstid och symtom vid covid-19

Inkubationstiden för covid-19 är vanligen 2-14 dagar. Medelinkubationstiden är 5-6 dagar.

Symtomen innefattar allt från lindrigare förkylningssymtom till mycket svåra luftvägsbesvär med behov av respiratorvård. Symtom som allmän sjukdomskänsla, muskelvärk och mag-tarmbesvär förekommer också. Äldre med covid-19 kan även ha ospecifika symtom såsom uttalad trötthet, lågradig feber, nedsatt allmäntillstånd, aptitlöshet och förvirring. Vissa tillstånd och pågående läkemedelsbehandling till exempel med analgetika kan försvåra upptäckt av lindriga symtom orsakade av covid-19.

Det är viktigt att personalen utbildas för att tidigt kunna uppmärksamma och rapportera avvikelser i hälsotillståndet och symtom hos omsorgstagare. Generös provtagning för covid-19 bör ske även vid ospecifika symtom.

Indikationer för provtagning

Provtagning för covid-19 ska ordinerars av läkare. Detta dokument berör endast nukleinsyrapåvisning med PCR-analys.

Misstänkta fall med symtom

Var frikostig med att ta prov för covid-19 vid nytillkomna symtom, även vid ospecifika symtom, se ovanstående avsnitt om symtom. I första hand rekommenderas att ett prov per patient tas från nasofarynx, bakre svalgvägg eller ett gemensamt prov från dessa lokaler. Se instruktioner i Vårdhandboken avseende provtagning (www.vardhandboken.se). Följ det lokala laboratoriets provtagnings- och transportanvisningar.

Var extra noggranna med basala hygienrutiner och fysisk distansering i avvaktan på provsvar.

Ett negativt prov tidigt i infektionsförloppet kan inte utesluta sjukdom. Förnyad provtagning kan därför behövas.

Smittspårning - provtagning kring nyupptäckta fall

Smittspårning bör göras kring nyupptäckta fall av covid-19, se vidare avsnitt om *Smittspårning och screening*. Smittspårning omfattar både boende, personal och i förekommande fall anhöriga.

Screening - provtagning vid inflyttning

Med screening avses provtagning av symptomfria personer i samband med att de flyttar in på särskilt boende för äldre eller återkommer efter sjukhusvård. Se vidare avsnitt om *Smittspårning och screening*.

Smittspårning och screening

Verksamheten bör ha en plan och rutiner för smittspårning och screening. Dessa bör utarbetas i samråd med den regionala hälso- och sjukvården inklusive smittskydds- och vårdhygienenheter.

Smittspårning

Smittspårning innebär att följa upp och identifiera relaterade fall, och efter bedömning ta prov på personer som kan ha smittat eller smittats av ett nyupptäckt fall.

Avsikten med smittspårningen är att kartlägga eventuell smittspridning och tidigt upptäcka nya fall för att på så sätt kunna anpassa förebyggande åtgärder och stoppa fortsatt smittspridning.

Behandlande läkare ansvarar för att smittspårning genomförs, men kan delegera arbetsuppgifter till lämpliga personer. Verksamhetsansvariga bör kunna ge underlag för smittspårningen. Där behöver framgå vilka personer (omsorgstagare, personal och anhöriga) som varit i nära kontakt med den sjuka personen under dagen innan hen fått symtom och efter symtomdebut. Information behöver även finnas om eventuella kontakter utanför boendet. Även personal som inte arbetar direkt med omsorg av boende bör inkluderas i smittspårningen om de rört sig i lokalerna på så sätt att de kommit i kontakt med boende och/eller övrig personal vid enheten där fallet upptäckts, exempelvis i personal- eller omklädningsrum.

Viktiga moment i en smittspårning:

- Inled smittspårning och provtagning snarast då nytt fall konstaterats
- Upprätta en lista över personer som kan ha exponerats för smitta. Stöd för dokumentation kan erhållas från regionala smittskyddsenheter.
- Informera de exponerade samt personal som arbetar med exponerade boende angående covid-19 avseende:
  - Att vara uppmärksamma på symtom
  - Inkubationstid
  - Åtgärder om hen får symtom
- För att kartlägga situationen bör alla boende och personal vid aktuell enhet, avdelning eller motsvarande provtas. Efter bedömning kan ett alternativ vara att begränsa provtagning till exponerade.
- För personer med negativt provsvar upprepas provtagningen efter tre dagar. Vid symtom, samt om hög misstanke om smitta finns, tas prov vid ytterligare tillfälle under inkubationstiden utifrån individuell bedömning.
- Följ upp alla exponerade personer och sammanställ smittspårningen: ange antal exponerade, antal provtagna, antal som utvecklade symtom, antal som var positiva i provtagning för covid-19.

- Var noggranna med basala hygienrutiner och fysisk distansering i avvaktan på provsvar.

Screening - provtagning vid inflyttning

Med screening avses provtagning av symtomfria personer i samband med att de flyttar in på boendet eller återkommer efter sjukhusvård.

- Alla (utom de som tas emot efter covid-19-infektion) som flyttar in på boendet eller återkommer efter sjukhusvistelse bör screenas för covid-19. Provet bör tas så att provsvar finns till hands innan personen flyttar in, dock bör det tas så nära inflyttning som möjligt.
- För personer med negativt provsvar tas ett nytt prov tre dagar senare.
- Alla växelvårdade omsorgstagare bör provtas i samband med att personen skrivs in i växelvård. Därefter upprättas en individuell plan för fortsatt uppföljning och provtagning.

Var noggrann med basala hygienrutiner och fysisk distansering i avvaktan på flytt och provsvar.

Provtagningsprocessen

En ändamålsenlig diagnostik innehåller flera steg som alla behöver fungera för att syftet med provtagningen ska uppnås (se figur 1). Detta omfattar till exempel strukturer, rutiner och ansvarsfördelning mellan verksamheter, kommuner och regioner. Följande text kan användas som stöd i verksamheternas fortsatta arbete med provtagning för covid-19. Det kan bland annat innebära att identifiera kontakter som behöver tas, praktiska omständigheter som behöver ordnas och ställningstaganden som kan bli aktuella inför att provsvar kommer.

Figur 1. Schematisk bild över de olika stegen i diagnostikkedjan.

Bedömning

Misstänkta fall med symtom

Verksamhetens personal behöver utbildning och information om att vara uppmärksam på alla avvikelser i de boendes hälsotillstånd och symtom som kan föranleda misstanke om covid-19.

När misstanke väckts behöver rutin finnas för hur informationen förmedlas från omsorgspersonal, för ställningstagande om behov av provtagning.

Provtagning ordinerar av ansvarig läkare, provtagningen bör göras snarast möjligt. Rutin behöver finnas för informationsöverföring mellan verksamheten och exempelvis regionens primärvård, samt en ömsesidig förståelse kring vad som kan utgöra indikation för provtagning i denna specifika patientgrupp.

Smittspårning – provtagning kring nyupptäckta fall

Smittspårning bör göras kring nyupptäckta fall av covid-19.

Tydlig ansvarsfördelning mellan verksamhet, region och smittskyddsenshet behöver finnas beskriven.

Smittspårningen bör omfatta både omsorgstagare, personal (omsorgs- och övrig personal) och i förekommande fall anhöriga.

Screening – provtagning vid inflyttning

Alla som flyttar in på boendet eller återkommer efter sjukhusvistelse bör screenas för covid-19.

Alla växelvärdade omsorgstagare bör provtas i samband med att personen skrivs in i växelvård. Därefter upprättas en individuell plan för fortsatt uppföljning och provtagning.

Provtagning och provtransport

Huvudmännen för vården och omsorgen ska i samråd och inom ramen för sina ledningssystem ta fram rutiner för provtagning, såsom vem som utför provtagningen, och var det sker. I de fall provtagningen görs av verksamhetens personal behöver provtagningsmaterial finnas i tillräcklig mängd.

För transport av prover till laboratorium behövs packningsmaterial. Även här får mängden baseras på en uppskattning av hur många prover som kan bli aktuella att hantera.

Verksamheter behöver ha vetskap om hur prover ska hanteras och vart de ska skickas. Rutiner för provhantering kan tas fram i samråd med lokalt/regionalt laboratorium. Kapaciteten att transportera prover kan behöva förstärkas utifrån lokala förutsättningar. I Folkhälsomyndighetens dokument [Transport av patientprover med frågeställning covid-19](#) finns mer information om provtransport.

Verksamheter behöver se över hur de boende och personalen informeras om rutiner för provtagning med anledning av covid-19. Behovet av information till anhöriga från verksamheten, kommunen eller regionen bör också ses över och planeras.

Provanalys

Laboratorieanalys av prover sker inom sjukvården inom respektive regions uppdrag. Om regionens ordinarie laboratorieanalysresurser inte har kapacitet i relation till behovet för laboratorieanalyser kan stöd för detta erhållas från alternativa aktörer; se [Folkhälsomyndighetens webbplats](#). Alla prover som är positiva för covid-19 anmäls av laboratoriet till regionens smittskyddsläkare samt till Folkhälsomyndighetens databas SmiNet, i enlighet med Smittskyddslagen. Regionens smittskyddsläkare avgör om även den behandlande läkaren (den läkare som ordinerat provet) ska anmäla fynd av covid-19.

Provsvaret

Provsvaret meddelas av laboratoriet till den behandlande läkaren (den läkare som ordinerat provet) som i sin tur är ansvarig för att meddela skyddsplikter och utföra smittspårning. Upparbetade kontakter och rutiner behöver också finnas för att provsvar snabbt ska kunna förmedlas till personal på aktuellt boende (exempelvis sjuksköterska eller verksamhetschef) så att åtgärder kan vidtas skyndsamt. Provsvaret ska också meddelas till den berörda personen som provtagits.

Åtgärder

Om provtagningen ska tjäna sitt syfte att förhindra smittspridning behöver flödet ses som en del i ett större sammanhang. Provsvaret är då inte bara slutet på en kedja, utan också en vägledning inför vidare hantering. Inför provtagning behöver alla verksamheter ha planer för hur de ska agera vid positiva respektive negativa provsvar. Folkhälsomyndigheten har publicerat rekommendationer angående

Åtgärder för att handlägga misstänkta och bekräftade fall av covid-19 och val av skyddsåtgärder samt rekommendationer om Förebyggande åtgärder mot smittspridning.

Vid nyupptäckt fall görs smittspårning, se avsnittet *Smittspårning och screening*.

Relaterade dokument

[Nationell provtagningsstrategi för covid-19](#)

Folkhälsomyndigheten fick den 30 mars 2020 ett regeringsuppdrag; Uppdrag om att skyndsamt utöka antalet tester för covid-19, S2020/02681/FS. I uppdraget ingår att ta fram en nationell strategi för utökad provtagning och laboratorieanalys av covid-19 i Sverige.

[Vägledning för diagnostik av covid-19](#)

Vägledningen är framförallt riktad till intressenter som i dagsläget inte arbetar med uppdrag inom hälso- och sjukvården. Syftet är att fungera som ett stöd om man önskar starta upp en verksamhet för diagnostik av covid-19.

[Provtagningsindikation för covid-19](#)

Indikationen avser provtagning för laboratorieanalys med nukleinsyrapåvisning, enligt prioriteringsordning. Provtagningsindikationen uppdateras kontinuerligt.

[Rekommendationer för handläggning](#)

[och val av skyddsåtgärder mot covid-19 inom vård och omsorg](#)

Utifrån aktuell kunskap om covid-19 uppdaterar Folkhälsomyndigheten regelbundet rekommendationerna för hur skyddsåtgärder bör tillämpas i vård och omsorg. Det är varje verksamhets ansvar att bedöma den eventuella smittrisen i varje vårdssituation. Rekommendationerna kompletterar föreskrifter och lokalt utarbetade riktlinjer.

[Åtgärder för att minska smittspridning av covid-19](#)

[från personal till äldre brukare och patienter](#)

Rapporten ska ge stöd vid utarbetande och implementering av regionala riktlinjer för att minska risken att äldre patienter och brukare smittas av personalen. Dokumentet riktar sig till vårdhygieniska enheter, smittskyddsenheter, medicinskt ansvariga sjuksköterskor samt verksamhetsansvariga inom hälso- och sjukvård och kommunal vård och omsorg.

[Vägledning om smittfrihet efter covid-19](#)

Folkhälsomyndigheten har tagit fram nationella kriterier för bedömning av smittfrihet vid covid-19. Rekommendationerna kommer att uppdateras allteftersom ny kunskap om smittsamhet vid covid-19 tillkommer, då nuvarande kunskap är begränsad.

[SOSFS 2015:10 om basal hygien i vård och omsorg](#)

[SOSFS 2011:9 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete](#)

Dokumentet beskriver i vilka situationer provtagning för testning med PCR för nukleinsyrapåvisning för att påvisa pågående covid-19 infektion bör göras och vad som behöver finnas på plats i provtagningsprocessen samt åtgärder utifrån provresultat.

Dokumentet kan fungera som stöd för provtagning av omsorgstagare inom särskilt boende för äldre och riktar sig till verksamhetsansvariga för äldreboenden, medicinskt ansvariga sjuksköterskor (MAS) och läkare med ansvar inom äldrevård.

Folkhälsomyndigheten är en nationell kunskapsmyndighet som arbetar för en bättre folkhälsa. Det gör myndigheten genom att utveckla och stödja samhällets arbete med att främja hälsa, förebygga ohälsa och skydda mot hälsohot. Vår vision är en folkhälsa som stärker samhällets utveckling.

Folkhälsomyndigheten

Solna Nobels väg 18, 171 82 Solna. **Östersund** Forskarens väg 3. Box 505, 831 26 Östersund.

www.folkhalsomyndigheten.se